

PSZICHOANALÍZIS ÉS SZOCIALIZMUS

Wilhelm Reich*

Ha a pszichoanalízist szociológiai vizsgálódás tárgyának tekintjük, úgy a következő kérdésekkel találjuk magunkat szemben:

1. *Milyen társadalmi tényeknek köszönheti a pszichoanalízis keletkezését? Milyen szociológiai jelentősége van?*
2. *Mi a helyzete a mai társadalomban?*
3. *Milyen feladata van a szocializmusban?*

I.

A pszichoanalízis, mint minden társadalmi jelenség, a társadalmi fejlődés egy bizonyos fokához kötött és létezéseinek feltételeit a termelési viszonyok egy bizonyos állapota határozza meg. Ez is, éppúgy, mint a

* Reichnek ez az írása az *Emberismeret* című folyóirat „A pszichoanalízis mellett és ellen” című különszámában jelent meg, (1935, II. évfolyam 1. szám, 67-73). A szöveg részlet „Dialektikus materializmus és pszichoanalízis” című tanulmányából, annak IV. fejezetét képezi. A tanulmány eredetileg orosz nyelven jelent meg 1929-ben a *Pod znamenjem marksizma* című folyóiratban (7-8. sz.), illetve németül a folyóirat német nyelvű változatában (*Unter dem Banner des Marxismus*), majd 1934-ben *Dialektischer Materialismus und Psychoanalyse* címmel önálló brosrúként, bővítve, a koppenhágai Sexpol Verlag kiadásában. Az azonosítatlan magyar fordító az 1934-es koppenhágai kiadás alapján dolgozott, a jegyzeteket is innen vette át (lásd a 68. oldaltól). A tanulmány egészének elemzéséhez és fogadtatásának történetéhez lásd: Erős Ferenc: *Analitikus szociálpszichológia*. Új Mandátum, Bp. 2001, 126-134. (A szerk.).

marxizmus, a kapitalista korszak produktuma, csupán nem áll olyan közvetlen vonatkozásban a társadalom gazdasági alapjaihoz, mint amaz. A nem közvetlen vonatkozása azonban könnyen beigazolható: azoknak a kulturális és morális viszonyoknak reakciója, amelyek között a társadalmisított ember él.¹ Itt elsősorban azok a szexuális vonatkozások jönnek tekintetbe, amelyek az egyházi szexuál-ideológiából fejlődtek ki. A 19. század polgári forradalma a feudális termelési rendet jórészt elsöpörte és a szabad gondolat erejével lépett fel az egyház és annak erkölce ellen. Az egyház erkölcsével való szakítás – mint az Franciaországban történt, már a francia forradalom napjaiban megérett, s úgy látszott, hogy a polgárság már egy új, az egyházzal ellentétes általános és kiváltképpen: szexuális erkölcs magját hordozza magában. De éppen úgy, ahogyan a polgárság később, miután hatalmát a kapitalista gazdasági rendszerben megerősítette, reakcióssá lett, s újra vállalta az egyházat, mert erre a közben kialakult proletariátus bélyebakötése céljából szüksége volt, – ha valamelyest más formában, azonban lényegében változtatás nélkül, átvette az egyházi szexuális erkölcsöt is. Az érzékiség kárhóztatása, a monogám házasság, a leányok érintetlensége, s ezzel a férfi-szexuálitás szétforgácsolása most már egy új ökonómiai, – ezúttal kapitalista értelmezést kapott. A polgárságnak, amely ledöntötte a feudalizmust, s nagy részében átvette ennek élet-szokásait és kulturális szükségleteit, – saját erkölcstörvényei útján el kellett magát a „néptől” különítenie és szexuális igényeit egyre szűkebb körre szorította. A polgári osztályban gazdasági okokból a szexuális szabadság – egész a házasságkötésig, – teljesen megkötött; a férfi-fiatal-ság a szexualitásának érzéki kielégülését elsősorban a proletariátus asszonyainál és leányainál keresi. Ez és az ideológiai osztályellentét még jobban kielezi az érintetlenség megkövetelését a polgári leányokra nézve; a kettős nemi erkölcs kapitalista alapon újra kialakult. Mint valami körbe-kör: ez a kettős nemi erkölcs rombolóan hat a férfi szexualitásra és megsemmisítően az az asszony szexualitására, aki ebből a fejlődéséből kifolyólag a házasságban is belülről „szűz” marad, vagyis: hideg, vonzóerő nélküli; ez megint csak a kettős erkölcsöt erősíti meg: a férfi továbbra is a proletariátus asszonyainál keres kielégülést, – akit osztályöntudata folytán megvet, – s arra kényszerül, hogy kifelé tiszteltreméltó „erkölcsösség”-ben mutakozzék; belülről felesége ellen fordul, kifelé ennek ellenkezőjét mutatja, s ideológiáját fiaiba és leányai-ba, ülteti át. Ez az állandó szexuális elfojtás és lealacsonyítás azonban dialektikusan a házasság intézményének és a nemi-erkölcsös ideológiá-

nak romboló elemévé lesz. Ezután a polgári erkölcs összeomlásának első szakasza következik: a lelki betegségek általános erjedése. A hivatalos tudomány, amely maga is szexuális elfojtásban szenved, megveti a szexualitást, mint kutatási objektumot, és megvetően néz le a költőkre írókra, akiket, ez a kérdés nap-nap után intenzívebben foglalkoztat. A napról-napra növekvő és szaporodó lelki betegséget, a hisztériát, az általános idegességet „beképzeltések”-nek mondja, – a „túlfeszített munka” következményeinek.

*

A 19. század végén e morálisan elfogult tudomány reakciójaképpen, a polgári erkölcs alkonyában, második, *tudományos* fázisának jeléül magában a polgári társadalomban egy olyan kutató lép fel, aki azt állítja, hogy a modern idegesség ennek a kulturális szexuális erkölcsnek következménye², és hogy e neurózisokat általánosságban specifikus megnyilatkozásaikban a túlságos nemi korlátozás váltja ki. Ez a tudós: *Freud*, a tudományosan száműzött, az üldözött és a sarlatánnak bélyegzett. Egymaga tart ki álláspontja mellett és több évtizeden át nem hallgatják meg. Ez alatt születik meg a pszichoanalízis, nemcsak a tudományos világ, de az egész polgári társadalom borzalmára és rémületére, – mert a szexuális elfojtás gyökereit érinti, sok konzervatív ideológia (vallás, erkölcs, stb.) alappilléreit.³

Ugyanakkor jelenik meg a társadalmi történelemben, amikor magában a polgári társadalomban, ideológiai síkon forradalmi megmozdulások jelei mutatkoznak. A polgári ifjúság a polgári szülei ház ellen tiltakozik és megteremti saját „ifjúsági mozgalmát”. Ennek titkos értelme: szexuális szabadság iránti törekvése. De mivel elmulasztja a proletár-mozgalmakhoz való csatlakozást, s miután célját részben elérte, – elveszti jelentőségét és eltűnik. Liberális polgári sajtóhangok újra hevesen síkra szállanak az egyház gyámkodása ellen. A polgári irodalom is egyre szabadabb álláspontot foglal el erkölcsi kérdésekben. De ezek a jelenségek, amelyek részben követik a pszichoanalízis fellépését, részben azonban megelőzték, elszikkadnak, mihelyt komolyra kezdenek válni; senki sem meri végiggondolni a kérdést, levonni a konzekvenciákat; a gazdasági érdek mindent megelőz, sőt szövetséget hoz létre a polgári liberalizmus és az egyház között.

Ép úgy, ahogy a marxizmus szociológiailag a gazdasági rend törvényeinek tudatossá válását jelenti, ép úgy a *pszichoanalízis a társadalmi szexuális elnyomás tudatossá válásának kifejezője*. Ez a freudi psi-